

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2019

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 29.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
 - Araba dipotso tsa pale le sengolwa sa bohoholo le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
 - Dipotso tse telele tsa Padi le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
KAROLO YA A: Metsotso e 40
KAROLO YA B: Metsotso e 55
KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlhalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'O wa ka, ke wa hao'	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Bala mahlohonolo'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Ke ne nka balehela kae?'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Ya mohau motho!'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	9

MMOHO LE

Thothokiso eo o sa e rutwang: Araba potso ena.

5. 'Fatsheng lena'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	10
--------------------	----------------------------------	----	----

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.

PALE: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

6. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	25	14
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	14
10. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele ya moqoqo	25	16
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Tutudu Ha e Patwe</i>	Potso e telele	25	18
13. <i>Tutudu Ha e Patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	18

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

14. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele	25	20
15. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	20

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele	25	23
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	23
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele	25	26
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	26
20. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Potso e telele	25	28
21. <i>Lejwe la Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	28

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e nngwe e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13	1	
KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–15		
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le E NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

O WA KA, KE WA HAO – KPD Maphalla

- 1 Mamela hle nnake, moratuwa,
- 2 Mamela phororo ya maikutlo ke ena;
- 3 Ntho ena ha se phororo ke sekgothola,
- 4 Kgothola sa maikutlo ha se na thebe,
- 5 O wa ka, ke wa hao.
- 6 Bobedi re ba Modimo.

- 7 Le ha mme le ntate ba ka ntahla,
- 8 Le ha baena ba ka ntlohela seemeng;
- 9 Le ha metswalle yohle e ka mphuralla
- 10 Ha o le teng ho nna ke ka morena;
- 11 O wa ka, ke wa hao.
- 12 Bobedi re ba Modimo.

- 13 Le ha nka tshwelwa ka mathe, ka hlapaolwa.
- 14 Ka rohakwa le ke dihole ke di tseba;
- 15 Le ha nka nkelwa melamu ka kgakgathwa,
- 16 Ha ba ha latwa le tsona dikwakwa ka hlhlathwa;
- 17 O wa ka, ke wa hao.
- 18 Bobedi re ba Modimo.

- 19 Le ha o ka bitswa ka mabitso e se a hao.
- 20 Wa rehwa tseketseke, semaumau hantle;
- 21 Le ha o ka netwa ka bohata ba lefatshe.
- 22 Wa behakakwa dipha wa senngwa lebitso;
- 23 O wa ka, ke wa hao.
- 24 Bobedi re ba Modimo.

Sekaseka mme o hlalose kamoo sethothokisi se sebedisitseng phetapheto ho hlakisa molaetsa wa thothokiso. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswa a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BALA MAHLOHONOLO – KPD Maphalla

- 1 O nkeeditse jwalo Molakolako
 2 Kgabane yane ya ho eletsa ditjhaba;
 3 Eitse ha a nkutlwa ke tsetsela
 4 A boela a mphallela ka ditemoso.
- 5 Bala mahlohonolo o lese dithohako,
 6 Dithohako ke ditlhapa ha di hole;
 7 Ha o itshwenya ka tsona o ka se hole,
 8 Maharaswa a ka ikotla sefuba ka wena.
- 9 Bala mahlohonolo o lese batlatlapi,
 10 Botlatlapi ke ba lefatshe ha bo ye tao;
 11 Motlatlapi le ha a ka o tlatlapa kajeno
 12 Hosane o tla tla kopa bohobe ho wena.
- 13 Bala mahlohonolo o lese dinonnnori,
 14 Dinonnnori di nanara di sa qete;
 15 Le ha dinonnnori di o nanarela ka hohle
 16 Hosane ho tla wela tsona mankwaneng.
- 17 Bala mahlohonolo o lese dikgukguni.
 18 Dikgukguni ha di na toka, di tshaba nnete;
 19 Dikgukguni ha di ka kgukguna le masiu
 20 Hosane di tla tshwaswa ke difi e le tsa tsona.
- 21 Bala mahlohonolo o lese ditshokelo,
 22 Ditshokelo di holofatsa pelo ya motho;
 23 Pelo e dikaqa e sitwa ho phomola,
 24 E sitwa le ho bona mahlasedi a letsatsi.

- 2.1 Molamotjetje o sebedisitsweng molathothokisong wa 1 o thusa jwang ho ntshetsa pele molaetsa wa temana thothokiso ya pele? (2)
- 2.2 Bolela mofuta wa phetapheto e sebedisitsweng melathothokisong ya 5 le 6 o be o bolele hore e sebedisitswe ka sepheo sefe. (3)
- 2.3 Fana ka moelelo o otlohileng wa lentswe lena 'maharaswa' le hlahellang molathothokisong wa 8. (1)
- 2.4 Fana ka molaetsa o jerweng ke thothokiso ena yohle. (2)
- 2.5 Ke maikutlo afe a qholotswang ke thothokiso ena yohle ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE NE NKA BALEHELA KAE? – KPD Maphalla

1	Ke ne nka balehela kae Ramahodimo,
2	Ke ne nka balehela kae ha ho le hobe?
3	Ha meya ya bophelo e foka haholo
4	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?
5	Ke ne nka balehela kae Radinaledi,
6	Ke ne nka balehela kae ha ho le bosula?
7	Ha difefo tsa bophelo di mpatetse
8	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?
9	Ke ne nka balehela kae Ramasedi?
10	Ke ne nka balehela kae ha ho le lefifi?
11	Ha mahadima a benya, tolo le thwathwaretsa
12	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?
13	Ke ne nka balehela kae Ntataditjhaba,
14	Ke ne nka balehela kae ha tsietsi di nkaparela?
15	Ha malwetse a ntika a mpokanela
16	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?
17	Ke ne nka balehela kae Moetsaditjhaba,
18	Ke ne nka balehela kae ha tsohle di fedile?
19	Ha ditshika di se di hana ho tswela pele
20	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?
21	Ke ne nka balehela kae Moetsamawatlé,
22	Ke ne nka balehela kae Tlatlamatjholo?
23	Ha moya o se o etswa nameng
24	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?

- 3.1 Ke molathothokisong ofe moo ho sebedisitsweng lebotsi temanathothokisong ya 1? Fana ka molathothokiso O LE MONG. (1)
- 3.2 Ke mokgabisopuo ofe o sebedisitsweng molathothokisong wa 7, mme o thusa ho hlakisa moelelo wa molathothokiso oo jwang? (3)
- 3.3 Bohlokwa ba lebitsomararane 'Moetsamawatlé' le hlahellang molathothokisong wa 21 ke bofe? (2)
- 3.4 Akaretsa mohopolo o jerweng ke temanathothokiso ya 5 ka polelo E LE NNGWE. (2)
- 3.5 Ke maikutlo afe a qholotswang ke thothokiso ena yohle ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

YA MOHAU MOTHO! – MT Lekitlane

- 1 Ya re dibe di le jwalo ka madi.
 2 Kahlolo re loketswe ke e tshabehang;
 3 Motho ha batlwa ya ka re pholosang.
 4 Ya mohau motho a iteta sefuba.
- 5 Mona ho batlwa motho wa nnete sebele,
 6 Motho wa sebele ya emelang a hae mantswa,
 7 E seng lempetje le tla hlaba hlanapheto,
 8 Ha taba di fetoha ebe o fetoha le tsona.
- 9 Ramautla, Terakone, o na be a ikonka;
 10 Be di entse mohoula ka mora rona,
 11 A sa bone ya ka di etsetsang leqheka,
 12 Ya mohau motho a di lahlela mankwaneng.
- 13 Jesu phelo o rata le ho boulella ba rona,
 14 Hoba ba hae bophelo ha bo time ha bo fele.
 15 Haholoholo ha kahlolo e lebile bana ba ntate,
 16 Ya kgumamela o a re lwanela enwa motho.
- 17 Hoja enwa motho a se be teng,
 18 Bana batho e ne e le wa ka mohlape;
 19 Ho rialo Radihele batho ba phonyohile,
 20 Ya mohau a se a re lwanetse wa hlooho.
- 21 Mona fatsheng ha re mo teteka,
 22 Yena lehodimong o ntsa re rapella;
 23 Na ntle le eo ya mohau motho,
 24 Ke mang ya neng a ka etsa hoo?

- 4.1 Bolela hore sethothokisi se bua ka mang ha se re 'Ya mohau motho'. (1)
- 4.2 Ke maikutlo a jwang a totobatswang ke temanathothokiso ya 4 ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.3 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 13, mme bohlokwa ba sona ke bofe molathothokisong oo? (3)
- 4.4 Bontsha kamoo sethothokisi se sebedisitseng kganyetsano ya mohopolo kateng temanathothokisong ya 6. (2)
- 4.5 Akaretsa mohopolo o jerweng ke temanathothokiso ya 5 ka polelo E LE NNGWE. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

FATSHENG LENA – PM Ramathe

- 1 Lena lefatshe le a nyonyeha,
 2 Le a nyonyeha le nyeunya bokgopo,
 3 Le tletse bora le kgaba ka lonya,
 4 Fatshe lena le rwetse qwele la ditshoso.
- 5 Kajeno ke mantakalatsane re a bapala,
 6 Ka boholo le bonyane re seemeng,
 7 Kgethollo ke sekgalekgale tlwaelo ya baholo,
 8 Mantakalatsane re a takalatsa ha ho kgethollo.
- 9 Kajeno mehla e fetohile re a ipusa,
 10 Maoba re ne re bua ka Mantsopa setsebi,
 11 Kajeno re bua, Boithatelo, mophedisi,
 12 Hoba tsa rona diketso ke boithatelo ba pelo ho thabisa.
- 13 Ke masea ditameneng ho a qhafutsakwa,
 14 Motsamao ke matswedintsweke tholwana mothamahane,
 15 Botjha tholwana bohlokwa se ntebale,
 16 Puo ke pina mehla: Hwenene nkuke.
- 17 Fatsheng lena la mapalesapelo la masetladibete,
 18 Kobo re apere bootswa re apere bofokodi,
 19 Bojakane re bo qhwaile re bo phephethile,
 20 HOBA RE BUSWA KE: Boithatelo: re thabile.

- 5.1 Ke mofuta ofe wa phetapheto e sebedisitsweng molathothokisong wa 17, mme e sebedisitse ka sepheo sefe? (3)
- 5.2 Tatolano e hlahellang molathothokisong wa 6 e thusa ho hlakisa moelelo wa molathothokiso oo jwang? (2)
- 5.3 Ke maikutlo a jwang a totobatswang ke temanathothokiso ya 4 ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.4 Moelelo o otlohileng wa polelo ena 'Motsamao ke matswedintsweke tholwana mothamahane' e fumanwang molathothokisong wa 14 ke ofe? (1)
- 5.5 Akaretsa mohopolo o jerweng ke temanathothokiso ya 5 ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PALE/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Sesotho se re 'Tsietsi e latela tshotleho'. Sekaseka sengolwa sena ka hloko, mme o bontshe kamoo bomadimabe ba Tsietsi bo ntshedseng kgohlano pele kateng paleng ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Mane setulong se ka morao ho dutse Tseleng le mokganni wa nnete wa bese ena ya rona. Ba bapile haholo. Ba ikwahetse ka kobo. Lefetshwaneng mokganni o ntse a kgitlwakgitlwa ke tshepe eo a e tsebang hantle le hore mosebetsi wa yona ke ofe. Tseleng o ntse a bososela, a dumedisela baeti ha ba ntse ba kena ditulong tse ka pele. Mokganni weso yena o pompitse feela, o phekumolohela hodimo. Ba mo tadimang ba hopola hore o nwele kgera, jwale e mo tarakantse. 5

Ya ema setopong sa bohloko. Baeti ba palama. Baeti ba lefa. Ha kena e mong motho. Enwa motho ha se moeti jwalo ka ba bang. Enwa motho ke mohlalobi wa dibese, ya hiretsweng ho hlahloba le ho hlokomela hore bakganni ba kganna hantle, le hore ha ba hleketse baeti. Hodima tsohle, ke mosebetsi wa bahlahlobi ho hlokomela hore bapalami ba na le ditekete tsa bona, le hore na ebe tjelele e hlokomelehile na. Mosebetsi wa mohlalobi ke ho hlahloba. Kapa ke reng? 10

Tsietsi a loha maqiti. Hangata bakganni le bahlahlobi ba dibese mekgatlong ya dibese, ha ba utlwane. Hangata ha ba tsebane. E mong le e mong o iketsetsa mosebetsi wa hae, a sa kgathalle e mong, ntle le ha ba na le mmomori o itseng, kaekae. A be a se a ikgentsha ha bohloko Tsietsi. 15

'Monna o ntse o utlwa batho bana ba tatile,' ho rialo Tsietsi a se a e kgwathile. 'Ke lona le re qabanyang le bapalami. Tswa o tsamaye ha o sa batle dikgathatso. Hata kosene monna.'

- 7.1 Hobaneng ha Tseleng le 'mohlankana wa hae' ba ne ba ikwahetse ka kobo ka hara bese? (1)
- 7.2 Bolela lebitso la monna eo Tseleng a neng a ikwahetse ka kobo le yena. (1)
- 7.3 Seabo sa Kgotso le Kgotso ebile sefe bophelong ba Tsietsi? (1)
- 7.4 Bontsha kamoo kotjana ya ntata Tsietsi e bakileng kgohlano kateng paleng ena. (2)
- 7.5 Tikoloho ya motse wa Makgulwaneng e bile le tshusumetso efe bophelong ba Tsietsi le Tseleng? (2)
- 7.6 Ke tshibollo efe eo Tsietsi a ileng a e etsa nakong eo a neng a fihla le ho kopa tjako ha Ramabanta? (1)
- 7.7 Basotho ba re 'Nonyana tsa siba le le leng di fofa mmoho'. Bontsha sena ka ho bapisa semelo sa motswalle wa Mmamasolomane ya neng a sebetsa selakgeng le sa hae Mmamasolomane. (2)
- 7.8 Ho ya ka tjebo ya hao, ebe bontshunyakgare ba Tsipane bo bile le seabo bophelong ba Tsietsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Tsietsi a phuthaphutha lesea hantle, a le beha fatshe. A qamaka. Pela lelwala la kgale a fumana tshepe. Hlooho ya hae e ne e ntse e duma. A tsamaela tlasa sefate, yaba teng o se a tjheka lebitla. La tjhekwa ke yena ka sebele. Ho mo nkile nako e ka etsang hora tse pedi ho tjheka hoo yena a ho boneng e le lebitla. Ke moo Tsietsi a ileng a nka setopo sa Tseleng, mme a se theolela moo lebitleng. Hoba a kate lebitla leo, o ile a rema dithupa tse pedi, mme ka tsona a etsa sefapano seo a ileng a se hloma hodima lebitla leo. 5

Tsietsi a apara bakana ya hae, a ema pela lebitla yaba o etsa thapelo ya Morena. Hoba a qete, a reteleha a ntse a koboteditse sefahleho. A nka lesea, a leba nqa botjhabela. O ne a tsamaya a koboteditse sefahleho. O tsamaya a tadima lesea ka mahlong, ebe o fehelwa haholo. O tlallane. O tsietswe. 10

O ipotsa dipotso. Ebe enwa ngwana o tla hola jwang? Nna ke hotse ka thata, ka boima bo boholo. Ke hotse tjee feela hobane Modimo a ratile. Ebe enwa yena o tla hola jwang? Ebe re hlotswe kaofela ho tsosa leloko la Molakolako? Ke ne nka nna ka mo hodisa. Ke ne nka nna ka lebala meferefere ena e maikutlong a ka. Empa ke entse tshepiso hodima lebitla. Nkeke ka kweneha. Ke tlamehile ho phethisa tshepiso eo. Ha ke tsebe se tla etsahala ha ke ntse ke phetha tshepiso eo ya ka. 15

- 7.9 Bolela hore Tseleng enwa eo ho buuwang ka yena temeng e ka hodimo o bolailwe jwang. (1)

- 7.10 Hlalosa maikutlo ao Mohanuwa a bileng le ona ka baka la hore Tsietsi a hane ho kgutlelana le yena. (2)
- 7.11 Hlalosa tomatso e hlahellang nakong eo mapolesa a neng a batla mooki eo a neng a nahana hore o kwetetswe ke Tsietsi sepetlele. (2)
- 7.12 Bapisa ho tshwana ho teng boitshwarong ba Mohanuwa le ba mmae. (2)
- 7.13 Monnamoholo Ramabanta ke mofuta ofe wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 7.14 Sekaseka pale ena, mme o bontshe hore ho bolawa ha Tseleng ho bakile tharahano ka tsela e jwang. (2)
- 7.15 Ebe setaele sa mongodi, sa ho etsa hore Tsietsi a bolaele Kgephola Qamaka kerekeng se etsa hore o be le maikutlo a jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

Sesotho se re 'Tsietsi e latela tshotleho'. Sekaseka sengolwa sena ka hloko, mme o bontshe kamoo bomadimabe ba Diepollo bo ntshedseng kgohlano pele kateng paleng ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

'Ka fihla kerekeng. Jarete ya kereke e ne e kampetswe ka lekgala, ka kena ka tsela e kamorao ka fihla ntlong ya moruti. Ha ke tlameha ho kokota ka utlwa letswalo le nkgwebetha. Ngwanaka, Mosotho o opile kgomo lenaka ha a re ntho e kgolo e a riba.'

'Ka utlwa ke tshoha empa ke sa tsebe hore na ke tshoswa ke eng. Ka kokota monyako, ha se be le karabo. Ka ema sebakanyana, etswe ka tlong ho ne ho kgantshitswe, e leng ntho e neng e mpontsha hore batho ba teng ka hare. Pelo e nngwe ya re ke tsamaye le teng hwa hana'.

'Ha ke tsamaya ke tla be ke ya kae? Ke tlohile lapeng ke re ke ya Mahlwenyeng, mme ke sa tsebe moo ke yang teng ke batla hore moruti a mphe mmapa wa tsela. Mmamoruti o kile a nkamela hanyenyane hore yena le ntate moruti ba tsamaile dibakeng tse ngata pele ba dula mona Lekokoaneng. Ngwanaka kelello ya bongwana o je o e siela. Ke ne ke sa nahane le ho nahana hore ha moruti a ka mpotsa hore ke ilo etsa eng Mahlwenyeng ke ne ke tlo araba ke reng. Hona ha a ka bolella malome teng, ke tla reng?'

'Kerekeng ho ne ho na le matlo a mabedi kante ho kereke, e nyenyane le e kgolo. Hangata moruti le mmamoruti ba ne ba dula ka ntlong e nyenyane kante le ha ba na le baeti. O a tseba mokgwa wa rona Basotho, dintho tse ding di behelwa baeti ka ho kgetheha.'

- 9.1 Diepollo o ne a ilo batla eng kerekeng? (1)
- 9.2 Letswalo le neng le kgwebetha Diepollo nakong eo a neng a palame hodima sefate le ne le bakwa ke eng? (1)
- 9.3 Ke maikutlo afe a hlahellang ha Diepollo a fihla ha moruti? Hlalosa. (2)
- 9.4 Phapano ke efe pakeng tsa semelo sa Dibakiso le sa Dikenkeng? (4)
- 9.5 Setswalle sa Mmamolete le Diepollo se ile sa kenya Diepollo mathateng jwang? (1)
- 9.6 Rangwane Leemisa ke mofuta o jwang wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 9.7 Ketso ya Theko ya ho batla ho nyadisa Diepollo Mothofeela e etsa hore o be le maikutlo a jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA D

'Nna bengahadi, ha ke tsebe letho ka faele e fumanehileng ha Mmasenki. Ho tloha ha ke qala ho sebetsa mona sepetlele ke bontshitswe meedi ya ka ya mosebetsi. Ha ho na moo ho hlahellang hore ke tla ikarabella ka difaele tse kantle ho ofisi ena. Ba bang ba lona ke dingaka. Le tseba hantle hore ha le nkile difaele ho nna ha di boikarabelong ba ka hore na di fella kae. Ke tla lebella feela hore di kgotlisetswa ho nna di ntse di le maemong a matle.'	5
'Ena ha se faele e nkilweng ke e nngwe ya dingaka. Ebile batho ba sebetsang ka ofising ena, ke wena mafelo a beke le Merika hara beke, ha Merika a sa tsebe ka yona motho eo re ka mo botsang ke wena.'	
'Mona teng ba ne ba opile kgomo lenaka. Le nna ka bona hore ha ho sa le moo ke tla tswa le teng, ka itedisa, ka lla hore le moloi ya pelo e thata a hlomohe.'	10
'Le nna ha ke tsebe ke tla le kgodisa jwang hore ha ke tsebe ka faele e tswileng ka ofising ka mona. Ke qetetse mohla re neng re e batla le mookamedi wa ka, empa ka mohlolo ra e fumana letsatsi le latelang.'	
'Tsa ntshebeletsa dikgapha hee, ka bona banna ba neng ba sosobantse difahleho, difahleho di se di ela di kganya kgotso.'	15
'Tjhe ho lokile, re ne re batla ho tseba seo e leng nnete feela. Ha e le mona le wena o sa tsebe letho ha ho seo re ka se etsang.'	

- 9.8 Bolela mosebetsi o neng o etswa ke Diepollo o neng o etsa hore a kgone ho fetola mabitso a batho ba emetseng phumantsho ya ditho tsa mmele. (1)
- 9.9 Basotho ba re 'Letsoho la mmuso le le lelele.' Nnetefatsa polelo ena ka ho hlalosa se ileng sa hlahela Diepollo kamora seo a neng a se etse kgale. (2)
- 9.10 Hlalosa lebaka le neng le etsa hore batho ba Habuasono ba re Diepollo ke sethotsela. (2)
- 9.11 Bolela hore sebaka sa Moemaneng se bile le ditlamorao tse jwang bophelong ba Diepollo. (1)
- 9.12 Hlalosa tomatso e hlahellang nakong eo Diepollo a neng a botswa ka faele e fumanweng ha Masenki. (2)
- 9.13 Totobatsa ketsahalo E LE NNGWE feela e sa kgotlweheng e iponahaditseng mohlang Diepollo a neng a rera ho thoba ha nkgono Motsokapere. (1)
- 9.14 Ho ya ka tjhebo ya hao, ebe ho se tshepahale ha Dikenkeng ho bile le seabo bophelong ba Diepollo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Sesotho se re 'Tsietse e latela tshotleho'. Sekaseka sengolwa sena ka hloko, mme o bontshe kamoo bomadimabe ba Mme bo ntshedseng kgohlano pele kateng paleng ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

'O a bolela mokgotsi, hobane ka nako e nngwe motho o ye a rahwe ke monono, leha pelo yona e sa tlo lebala tjheseho eo ke neng ke na le yona ha ke ne ke sa le sekolong. Ke a kgolwa leha ke se ke tsofetse ke tsamaya ka lere, pelo e tla nne e hopole matsatsi ao, ke be ke nne ke ipotse hore hoja ka na ka hana ho nyalwa ka tswela pele ka thuto tsa ka, nka be ke le kae. Ntho e kgolo ha se hore banna ba hanela basadi hore ba ye sekolong, empa bothata ke ha motho ka boyena a sa ruteha, mme jwale ebe o kgolwa hore ha mosadi a ka ruteha ho mo feta o tla be a se a mo laola, jwalo ka ha e le tumelo e kgolo ho batho ba bontate.'	5
'Ke nnete, mmannyeo, o a tseba hore rona basadi re jwang.'	
'Moo nke ke ka ba ka dumellana le wena, mosadi. Nna ke kgolwa hore ho ya kamoo motho a hodisitsweng kateng. Ha motho a ntse a tella, a kgella ba sa rutehang fatshe, ke a kgolwa hore o tla nne a etse jwalo le ho batho ba bang, eseng ho monna wa hae feela. Haeba motho a hodisitswe hantle, a sa shebe hore na motho o rutehile hakaakang, ke a kgolwa hore le ka lapeng la hae o tla nne a be jwalo, ho sa kgathaletseheng ebang o feta monna kapa tjhee.'	10 15
'O bua ditshela, Mmateboho.'	

- 11.1 Hlalosa maikutlo a fapaneng ao Mmateboho le Mmatakato ba nang le ona ka basadi ba rutehileng. (2)
- 11.2 Fana ka lebaka le entseng hore Mmateboho a qetelle a sa qeta sekolong. (1)
- 11.3 Hlalosa kamoo qabang ya Dikeledi le Tsekiso e bakileng tharahano kateng paleng ena. (2)
- 11.4 Seabo sa ntate Mahloko e bile sefe paleng ee? (1)
- 11.5 Mmisi Lekena ke mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.6 Ka ntilha E LE NNGWE hlalosa hore Tsekiso ke mophetwa wa mofuta ofe paleng ena. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.7 Ebe ketso ya Bafokeng ba Matatiele ya ho ya lefung la motho eo ba sa mo tsebeng e ne e susumeditse ke eng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

A sa ntse a ikwahlaya jwalo, yaka mohatsa Lesole o a le utlwa letswalo la hae. A be a retelehela ka ho yena, a re: 'Wena ntate wa mona lapeng, ke swabile haholo hobane ke ka baka la hao ausi Mmateboho a kentsweng kgotla mona, a qoswa ka Mme. Hoja wa tlohela lehloyo lena leo o nang le lona, wa ipha nako ya ho tseba hore motho enwa eo re dulang le yena ke mang, o ka be o sa ka wa etsa seo o se entseng. Batho ba bangata ba o bone motseng mona hore o motho ya jwang. Leha mosebetsi wa Mme o tsamaile hantle, puo tsa hao, le batho bana beno ba tswang hole kwana moo re sa tsebang, ba di utlwile. Ke mohau ha e le mona o sa ka wa ipha nako le sebaka sa ho tseba hore Mme ke motho ya jwang. Hoja o ne o mo tsebile, o ka be o ile wa tseba hore ausi Mmateboho o re fumanetse motho ya jwang. Mohlomong motho eo a ka be a ile a phela mona lapeng ha hao. O bile lehlohonolo ha e le mona a hlokahaletse ha hao, a tla fa ntlo ya hao mahlohonolo,' a ntsha sakatuku, a itlhakola mahlo.

Mofokeng a lakatsa eka a ka be a qetile, athe ke nnete, o qetile. O ne a re o tla tswela pele, a ntshe tsohle tse sa ntsaneng di setse ka pelong ya hae, empa ya mo hlola, a qala ho lla.

- 11.8 'Ntate wa mona lapeng' eo ho buuwang ka yena qotsong ee ke mang? (1)
- 11.9 Mmateboho ya neng a kentswe 'kgotla' qotsong ee o ne a tsekiswa eng? (1)
- 11.10 Bolela hore Mmateboho le Diseko ba ne ba amana jwang. (1)
- 11.11 Hlalosa ka lebaka hore tsela eo Mme a ileng a boloka kgotso e neng e rena ha Thollo e etsa hore o ikutiwe jwang. (3)
- 11.12 Hlalosa sebaka seo Bafokeng ba neng ba tswa ho sona. (2)
- 11.13 Pherekano ya maikutlo e bakileng hore Rakgadi a be a qetelle a shapile Dikeledi e ne e qholotswa ke eng? (1)
- 11.14 Hlakisa tomatso e totobatswang ke setswalle sa Mme le Mmateboho. (2)
- 11.15 Hlalosa seo o neng o ka se etsa ha o ne o le Dikeledi, mme o thotse sepatjhe se nang le tjhelete. (2)

[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Sesotho se re 'Tsietsi e latela tshotleho'. Sekaseka sengolwa sena ka hloko, mme o bontshe kamoo bomadimabe ba Tutudu bo ntsheditseng kgohlano pele kateng paleng ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Mmatselapedi o ne a ile kopanong ya mokgatlo wa diphallelo. Ke mona moo a fumaneng ho buelwa tlase ke mafumahadi, ho bonahala hore ba tshwere kgehlepehadi ya taba. Motho o ne a bona feela ka ho oma ka dihlooho le ho supa fatshe kgafetsa hore seo ba se bolelang ba bile ba a se tiisa: Ho thwe titjhere e teng e fihlang mona Thabure; e bakile motswebere. Batswadi ha ba sa tseba bana ba bona. Bana ba tloha malapeng ba kgikgitha. Ha ba fihla sekolong ba sotlakwa ka ho sebediswa jwalo ka makgoba. Le ha sekolo se tswile ba sa ilo mathisakwa letsatsing le bataolang, ba sa ja le ho ja. Ya sehloho ngwana! Ho bonahala hantle hore o hloka kutlwelobohloko baneng ba Thabure hobane e le motswaditjhabeng. 5

Tsena ke tseo Mmatselapedi a kopaneng le tsona ha a fihla mokgoping wa basadi ba habo. O fihlile hae e se e le leshokgwa. 10

'Ntate a ko mpoelle: O tshepisaneng le Tutudu?'
'Mabapi le eng, mme?'
'Ke batla ho tseba hore ke eng e kanakana e le kopanyang le eo le ha o se o bona hore mosebetsi wa hao o ka nna wa senyeha o ikutlwang hore o keke wa nyatsa tsela tsa hae?' 15

'Mme we, re qadile neng ho kopanela tsamaiso ya sekolo le wena?'
'Mphoqe; feela o tla llela metsotso jwalo ka fetwa la Maseru, ke a o bolella. Ka Mantaha hoseng o tla kopana le pela di falla. O hle o itokise.'

- 13.1 Ho buela fatshe ha mafumahadi ho ne ho supa eng? (1)
- 13.2 Ho ya ka tema ee se neng se etsa hore batswadi ba se tsebe bana ba bona ke sefe? (1)
- 13.3 Hlalosa kamoo Tselapedi a phoqileng Mmatselapedi kateng qotsong. (2)
- 13.4 Ebe mohlodi wa leshano le buehang ka Tutudu motseng wa Thabure ho tswa qotsong ke ofe? (1)
- 13.5 Pherekano ya maikutlo e ileng ya fihlela Dikgapane hoo a ileng a ba a lla haholo nakong eo a neng a tjhaketse habo e ne e bakilwe ke eng? (2)
- 13.6 Ketso ya hore mme wa Ntefeleng a buisane le moradi wa hae ka ditaba tsa marato di mo senola e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

<p>Sekolong kwana mantswe a bile a falesitse jwale ke pina empa ho sa bonahale tema. Wa ntekathekane o se a di jarile, tsa ba tsa fihla hona moo pina e tjhang. Ho se ho bile ho tsebahala hore bana ba batho ba tena ba ntshuwa dikotsi jwalo ka baka la Ntefeleng. Motsamai o ipotsa a sa qete hore lebitso la Ntefeleng le kena jwang ditabeng tse kotsi hakaalo. O sa bile a mmitseditse ka thoko.</p>	5
<p>'Ke utlwa ho thwe ke wena ya bitseditse boThabang mapolesa?'</p> <p>'E, hoja ka se ke ka etsa jwalo ekabe ba senyeditse titjhere Tutudu haholo. Haholoholo ke ne ke hopola hore o teng ka tlong, mme ke utlwisisa hore bophelo ba hae bo kotsing.'</p>	
<p>'Wa kgothalla bophelo ba Tutudu ho feta bana ba bang tje molato keng?'</p> <p>'Hao, Motsamai, ne ke hopola hore nna le wena re emela nnete kamehla? Ke ne ke hopola hore o tseba phapano pakeng tsa botle le bobele. Kajeno ke ithutile hore o motho ya jwang. Ka hoo ho tloha motsotsong ona ke tswile bophelong ba hao. Ke kopa hore o iphumanele e mong.' Ha a realo a furalla, empa Motsamai a mo tshwara ka letsoho. Ntefeleng a se ke a ithutla, haholoholo, hobane ba ne ba ntse ba le hara batho. A mpa a tswela pele:</p>	10
<p>'E se e le makgetlo e re ha ke ama lebitso la titjhere Tutudu ke bona o swenya. Ke batla hore o swenyetse ntho e teng ho tloha hona kajeno lena. He, lekomfere la re qetela bana ...'</p>	15

- 13.7 Bana bana bao ho buuwang ka bona ba ntshitswe dikotsi ka lebaka lefe? (1)
- 13.8 Qolla polelo qotsong e totobatsang hore Ntefeleng ke moetapele wa popota. (1)
- 13.9 Bapisa diketso tsa Tutudu le Seipobi. (2)
- 13.10 Hobaneng o ka re Tutudu ke mophetwa ya sepapetlwa? (2)
- 13.11 Dikgapane o bonahala e le mophetwa ya se nang boikemelo. Sekaseka ntlhakemo ena o ikamahantse le diketsahalo tsa pale ena. (3)
- 13.12 Bontsha kamoo ketso ya Thebe ya ho rekela boThabang jwala e bakileng tharahano kateng sengolweng sena. (2)
- 13.13 Ke hobaneng ha Tutudu a ne a ipitsa Masupisane wa kwana Mantshonyana? (1)
- 13.14 Na mongodi o atlehile ho nnetefatsa hore lefufa ha le atlehise motho sengolweng see? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.15 Hlalosa hore sehlohlolo se hlahella mothating ofe pading ena o be o bolele hore ke ka lebaka la eng ha o re mothati oo ke sehlohlolo. (2)

[25]

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.

POTSO 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Nnetefatsa maele ana a reng: 'Ntjapedi ha e hlolwe ke sebata' ka ho sekaseka tshomo ya 'Obe' hammoho le thoko ya 'Masopha', mme o bontshe kamoo katleho e bang matla ha batho ba sebetsa mmoho.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA I**MASOPHA (NTWA YA TLOKWENG)**

- 1 Makatolle wa Pheta le Moshoeshoe
- 2 A katolla dikgoro di katilwe,
- 3 Di bile di batelwa, di etswa thata,
- 4 Ho thwe ho kwalwa ka bona Baroanyana,
- 5 Ho kwalwa ka bona Baroana ba Chere!
- 6 A rotloloha, kgolo kgolo a utlwa,
- 7 A re a utlwa, a utlwa moholodi
- 8 Mosweusweu wa Maseteding!
- 9 Ngata bo hlwele ka kgoro tsa basadi,
- 10 Yena o hlwele ka kgoro tsa banna,
- 11 Hlwele kahare, setlebetlebeng;
- 12 Moo rumo le fosa, le hlaba pere!
- 13 Motho a shwa, mmae a mo hloka,
- 14 A kodumela, yaka o sa tshoha,
- 15 A lebisa hlooho Maseteding;
- 16 Sa hloletse ba habo ho bolawa.
- 17 Nyedi ya mareka, ngwana wa Thesele,
- 18 Senyela metebo!
- 19 Nyedi o nyela meraka meholo,
- 20 A nyela ka sakeng ha Motsetseli;
- 21 Banana ba tshaba ho ntsha moraha,
- 22 Ba re masepa a mmampodi a teng!
- 23 Esale ba hahamala ho ya pele,
- 24 Batho ba ka nka tsela ya baeti!
- 25 Seoli se besetswa nama,
- 26 Marumo se a ipesetsa.

- 15.1 Banna ba neng ba katile dikgoro tsa ntwana ba ne ba buswa ke mang? (1)
- 15.2 Qolla lentswe le bontshang hore seroki se nyatsa morabe wa Baroa. (1)

- 15.3 Hlalosa semelo sa morena Masopha o itshetlehile ka molathoko ona, 'Yena o hlwele ka kgoro tsa banna'. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.4 Bapisa ho fapana ho iponahatsang ho bahlabani ba Masopha le ba Batlokwa. (2)
- 15.5 Molathoko ona, 'Moo rumo le fosa, le hlaba pere', o fehla maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.6 Ke sebetsa sefe sa boroki se fumanwang melathokong ya 11 le 13? (1)
- 15.7 Fana ka lebitsotheneketso la morena Masopha le hlahellang molathokong wa 17 ha a bokotswa. (1)
- 15.8 Melathoko ena, 'Seoli se besetswa nama' le 'Marumo se a ipesetsa', e hlalosa makala a mabedi a boetapele ba Masopha jwang? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

TALANE LE KGUBETSWANA

Ba re e ne e le monna e mong a e na le baradi ba babedi ba batle haholo. Barwetsana bana ba ne ba le dilemong tsa lenyalo, e se e le dikgarebe. Jwalo ka ha re tseba hore barwetsana ba mehleng ya kgale ba ne ba kgethelwa metjhaufa, yaba Kgubetswana, e mong wa banana bana o nyallwa Monyohe. O ile a lokisetswa jwalo ka ngwanana e mong le e mong ha a ya bohadi. A lauwa ka thata hore tseleng o tla kopana le meeka le mehlolo ka mefuta, mme tsohle tsena di se mo tshose. A tsamaya Kgubetswana a ya bohadi. Eitse a sa tswa ka kgoro ya motse, a kopana le Nketjwane. Nketjwane a re: 'Hela Kgubetswana ngwaneso, a ke o pote kwano.' A ikela Kgubetswana a fihla a dumedisa Nketjwane. 5

Nketjwane yaba o re ho yena: 'Ke a tseba o ya bohadi, empa pele o fetela moo o yang, ke kopa o nteke mahlo ana a ka ke kgone ho o bona hantle.' Mahlo ao a Nketjwane a ne a tshabeha ke boladu le dithoko. Kgubetswana a hlollwa empa a mo nyeka mahlo, mme a ba masweu a re twa! Nketjwane a mo leboha haholo, mme a mo laya a re: 'Ngwaneso tseleng moo o yang teng o tla kopana le dinoka tse tharo. Noka ya pele e tletse madi. Ha o fihla o se qeaqee, o fihle o kene o be o tswelle ka nqane ntle le pelaelo.' 10 15

Noka ya bobedi yona ke noka e tletseng diboko ...

- 15.9 Kgubetswana o teane le Nketjwane hokae? (1)
- 15.10 Ke eng e neng e sa tlwaeleha ka Monyohe? (1)
- 15.11 Hlalosa tomatso e hlahellang tshomong ena. (2)

- 15.12 Tlholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobbe. Ebe tshomong ee o ka re mongodi o atlehile ho hlahisa tlholo? (2)
- 15.13 Ditshita tse neng di behilwe tseleng ya barwetsana bana e yang bohadi di ne di behilwe ka sepheo sefe? (2)
- 15.14 Bontsha kamoo mongodi a bontshitseng nnete ya maele a reng; 'Ngwana mahana ho jwetswa o bonwa ka leqeba ho opa' tshomong ena. (2)
- 15.15 Tshohla o be o fane ka lebaka la kamoo o neng o tla ikutlwa kateng ha o ne o le Kgubetswana, mme o nyetswe ke monna eo o sa mo tsebeng. (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Haeba o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Athe haeba o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'BOHLOKO BA KA' – AM Mabote

Mantswe a Basotho a re; 'Senkganang se nthola morwalo'. Bontsha kamoo maele ana a ileng a totobala le ho raranya kgohlano kateng tshwantshisong ena, mme o itshetlehe ka lerato la Teboho le Dineo.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'MME MPOLAYE' – A Moloi

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

(Ho se ho tjhaisitswe difemeng, Sefako ke enwa o dutse ka koloing ya hae.)

SEFAKO:	Banna, ebe ke nakong tje? Ba bang ba baoki ba babedi ke bane moo ba nyolohang teng! Ke a kgothala jwale hobane ke a kgolwa ke yona nako ya ho tjhaisa ha bona ena! Be! Ke eo a tla a tobile kwano ngwana ditjhaba! Ako bone ka moo a tlang a tebuka ka teng! Butle ke mmulele, a hle a kene ... kena ngwanaka, ke kgale ke o emetse.	5
MMANTWA:	Ke ntse ke qamaka hore o emisitse kae ... Jo ke ne ke se ke tshohile! Dumela hle moratuwa.	
SEFAKO:	Dumela leebanakgorwana la ka. Ako re ke nke matla, mmba. O a utlwa he! Ka ba ka ikutlwa ke le monna. Ho jwang he Mme?	10
MMANTWA:	Ho hotle abuti Fako wa ka ... Ruri ha ke na le wena tjena, ke be ke kgotsofetse ka hohlehohle. Ke dula ke o hlorela tsheare lena kaofela.	
SEFAKO:	Ao batho, ngwana. Butle ho mpha tlotlo e le nna ya lokelang ho o fa yona Mmantwa. O ne o hopola ho ya hae hona jwale, kapa re ka ka ra re kgalo, mola lebenkeleng la dijo, ra ka ra ya phomola?	15
MMANTWA:	Ha ke na le wena ha ke hopole hae abuti Sefako. Re ka nna ra ya ja mmoho mono, ha ho molato.	
SEFAKO:	Ke tsebile hore o ke ke wa mphoqa wena rato la ka. A re ye, ke tla o kgutlisa ha re se re kgotsofetse ka bobedi, akere?	

- 17.1 Kamano ya Sefako le Mmantwa ke efe? (1)
- 17.2 Hlalosa tomatso e hlahellang pakeng tsa dikamano tsa Sefako le Moremi. (2)
- 17.3 Ho latela ditaba tsa qotso ee o ka re Sefako ke sebakadi sa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.4 Kgohlano e neng e le pakeng tsa Mmantwa le ntatae e ne e bakwa ke eng? (2)
- 17.5 Na ketso ya Dineo ya ho amohela tjhelete e tswang ho Sefako e nepahetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.6 Hlalosa mabaka a neng a susumetsa Dineo hore a lakatse eka moradi wa hae a ka nyalwa. (2)
- 17.7 Bolela hore taba ya ho ima ha Mmantwa e fihlisitse tshwantshiso ena sehlohlolong jwang. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

(Ke ka mora dibeke tse mmalwa, habo Mmantwa. E se e le motsheare, feela yena o sa robetse.)

- DINEO: Basadi! Mmantwa a robala ho fihlela ka nako ee, ebe molato keng? Kapa ha a ye mosebetsing kajeno? Ehlile matsatsing ana o a mpelaetsa ... Butle ke mo tsose ... Mmantwa! Mmantwa wee! Tsoha o tle kwano mosadi. 5
- MMANTWA: Mme! Ke a tla.
- DINEO: Potlaka manyeo o tle kwano ...
- MMANTWA: Hao molato keng mme ...? ke nna enwa.
- DINEO: E – e mosadi. Ako bue hantle. Keng eka matsatsing a o hlorile tjee? Bua hle mme. 10
- MMANTWA: Ha ke tsebe hore na ke hlalose taba ena jwang. Le hona ha ke tsebe hore ke thabe kapa ke lle na ... Feela ke tla leka ... Mme, ke imile.
- DINEO: Uu basadi! Mmantwa! Ke taba tsa neng tseo manyeo? Di monate hakaakang! 15
- MMANTWA: Kgwedi di tharo kajeno mme, feela phoso ya ka ke hore ha ke so tsebise abuti Fako.
- DINEO: Ao Mmantwa! Hobaneng jwale o sa mo tsebisa ka nako manyeo? Na o tla dumela molato wa hae ha o mmoella?
- MMANTWA: Abuti Fako ke motho ya utlwisang Mme. Ha ke na tikatiko hore o tla amohela taba ena ka hohlehohe. 20

- 17.8 Ho robala ha Mmantwa motsheare ho re bolella eng ka maemo a hae a bophelo? (1)

- 17.9 Pherekano ya maikutlo e ileng ya bonahala ha Sefako a ne a ilo itlaleha habo Mmantwa hore ke yena monga molato, e ne e bakwa ke eng? (2)
- 17.10 Ka tlwaelo, ba habo morwetsana ke bona ba tlalehelang ho ima ha ngwana bona habo mohlankana. Ebe ke ka lebaka la eng ha mohlankana a ikisang habo morwetswana ho ya itlaleha tshwantshisong ee? (2)
- 17.11 Tiholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobbe. Bontsha hore ebe mongodi wa tshwantshiso ena o kgonne ho bontsha tlhoho dingolweng kapa ha a kgona. (2)
- 17.12 Diketsahalo tsa tshwantshiso ena di ne di etsahala mehleng efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.13 Ketso ya hore Mmantwa a fumane kotsi ya koloi e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- [25]**

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Maelana a Basotho a re 'Ho se tsebe ke lebote'. Bontsha kamoo maele ana a ileng a totobala kateng le ho raranya kgohlano kateng tshwantshisong ena, mme o itshetlehe ka lerato la Molefi le Jwalane.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle

TEMA YA M

MOLEFI:	Banna, ke hobaneng haeka tje ekaka ke tla ithetsa? Nakong ena yohle kaofela ke ne ke nahana hore ha ke ntse ke hatela pele bophelong ke tla phela ha monate. Empa ka tihadimo ya mahlo ekaka ha ho na ba jwalo. Bosiu ke letse ke sa robala. Kajeno lena mme le ntate ba qhallana matsoho. Ha e le ena taba yona e ntshositse le ho feta hobane ke ne ke qala ho e bona e etsahala mona lapeng. Ruri ke nahana hore ho na le tabahadi e tlang ho etsahala. Ha e le hantlentle ya lokelang ho mamelwa ke mang, mme kapa ntate? Ke rata ho kopana le Takadimane ka ditaba tsena. Ausi o reng? O re Montsheng o nyetswe ke titjhere, ebile ba dula hamonate le yona? Feela ke ... <i>(ho kokotwa monyako)</i> .	5 10
DISEBO:	Koko!	
MOLEFI:	Kena! O-o, ke wena ausi. Na o a tseba hore na ke o tshwaretse taba e monate jwang?	
DISEBO:	Helang basadi! Ke efe taba e monate? Na ho sa na le taba e monate e ka abelanwang lapeng moo? Ruri haeba ho teng taba e jwalo nka thabela ho e mamela. Mohlomong e tla ke e hlakole sena seo ke qetang ho se bona le ho se mamela. Ebe ke taba efe e monate eo o batlang ho mpoella yona Motloung?	15
MOLEFI:	Ausi, ke utlwile o re Montsheng o nyetswe. Le hona a nyalwa ke titjhere. Mokgwa le tsela eo oneng o beha taba ena ka yona e ne e le wa ho belaela le hona ho sarelwa. Ke ne ke re ho tloha kajeno lena o ke o tlohele ho belaela le ho sarelwa, hobane lapeng leno ke tla tliša motho eseng mothwana.	20

- 19.1 Fana ka lebaka le entseng hore ntate wa Molefi le mmae ba qhallane matsoho. (1)
- 19.2 Bapisa ho tshwana ha Disebo le Mojabeng ntlheng ya tumelo eo ba nang le yona. (2)
- 19.3 Montsheng eo Molefi a buang ka yena ke mang? (1)
- 19.4 Hlalosa tomatso e hlahiswang ke mantswe ao Molefi a phethelang ka ona qotsong e ka hodimo. (2)
- 19.5 Ke ketsahalo efe e bopang sehlohlolo sa terama ena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 19.6 Ho latela mekgwa le ditlwaelo tsa baahi ba Mafotholeng o ka re sebaka seo diketsahalo di etsahallang ho sona ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.7 Na o ka re pheletso ya tshwantshiso ee e bile le ditholwana tse monate kapa tse bosula? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

MORONGWE:	(O lla le ho feta). Molefi! O tella le ho nyatsa maikutlo a ka! Ke hore o tla mpoella hore ha o a utlwa ha ke re mmao le Disebo ba nkentse pokola ya bona? Bona tjena Molefi! Nna ha ke mosadi wa bana ba nyallwang ho sebetsa masimong! O se ke wa lebala mmannyeo hore nna ntate o nthutile! Ho hang nke ke be ka ba ka dumella ho tla emellana le malwala heno mona! Na o ntse o ...	5
MOLEFI:	Butle Mmabatho. Batho ba tla re o jewa ke eng ha maikutlo a hao a phahame haka?	
MORONGWE:	Hei! Nna o se ke wa nna wa mpitsa Mmabatho! Ho tloha neneng o se o sa tsebe hore lebitso la ka ke Morongwe? O mpoella ka batho? Ke batho bafe bao o buang ka bona? Hona ke na le taba le ...	10
MOJABENG:	Ke lerata la eng leo le le entseng? Batho ba tla re le jewa ke eng?	
DISEBO:	Owe-ele Mmabatho, ha ho ke be ho etswe jwalo. Mosadi ha a na le qabang le monna wa hae ba lokisetsa ditaba lekunutung. Ke eng le sa ye ka tlong ela e kgolo ho ya lokisetsa ditaba ka teng? Molefi, molato ke eng? Ke ...	15

- 19.8 Ketso ya Morongwe ya ho se thabele ho bitswa Mmabatho e mo hlahisa e le sebakadi sa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.9 Akaretsa ditlamorao tse bosula tse bakilweng ke qwaketsano ya Morongwe le Disebo. (2)
- 19.10 Maele a Basotho a re 'Mofuta ha o nkgwe ka nko e se qoba la kwae.' Bolela ketsahalo E LE NNGWE feela tshwantshisong e nnetefatsang sena. (2)
- 19.11 Nnetefatsa hore ditlhare tsa Mapetla di bile le seabo ho theoleng Molefi mosebetsing wa hae. (2)
- 19.12 Ketso ya Molefi ya ho lahla Montsheng e ntshetsa pele poloto ya terama ena jwang? (2)
- 19.13 Ketso ya hore Morongwe a ipherehele Molefi e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

[25]

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Maelana a Basotho a re 'Ho se tsebe ke lebote'. Bontsha kamoo maele ana a ileng a totobala kateng le ho raranya kgohlano kateng tshwantshisong ena, mme o itshetlehe ka setswalle sa Seipati le Naledi.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

(Tsietsi o dutse ka pela motlotlwane wa masenke le lehoporo la kgera. Naledi yena o hlatswa diaparotse ditshila.)

NALEDI:	<i>(O hlatswa diphahlo.)</i> Aubuti Tsietsi hantlentle o tla ipolaisa kgera tjena ho fihlela neng na? Ke lemohile hore boholo ba nako o se o bo qeta mane ha Mmadibabe le metswalle ya hao. Ke ya ipotsa o tswa ho bo phamola kae boitshwaro bona, hoba mehlolo e tjena o ne o sa e etse ha o ne o sebeta.	5
TSIETSI:	<i>(O hloko hla lehoporo a nto fupa mothamo.)</i> Ke leka ho itebatsa masisapelo a fatshe lena ha o bona ke iketlile ka lehoporo la mokankanyane tjena, mosadi. <i>(O beha lehoporo ka pela hae.)</i> Ha ke na matshwenyeho ha ke le mane ha Mmadibabe.	10
NALEDI:	E-e, abuti Tsietsi, ho hang ha ke utlwisise hore o bolela jwang ha o re o itebatsa mathata ka ho ja makamotela. Hona ke mang ya itseng ho wena jwala bo lebatsa motho masisapelo a lefatshe?	
TSIETSI:	Naledi, ha ke ya ikemisetsa ho ngangisana le wena kajeno, hoba ke a tseba hore mokgwa hao o lefere lena la haesale.	15

- 21.1 Dibapadi tse pedi tse buisanang qotsong e ka hodimo di amana jwang? (1)
- 21.2 Ke hobaneng ha Tsietsi a ne a se a dula a etela ha Mmadibabe kgafetsa? (1)
- 21.3 Bontsha kamoo mongodi a sebedisitseng Mohlouwa le sesosa sa ho hloro ha Tsietsi kateng tshwantshisong ena. (2)
- 21.4 Hlalosa kamoo mongodi a hlahisitseng lejwe la kgopiso kateng bophelong ba Tsietsi ka kakaretso. (2)
- 21.5 Thulano ya maikutlo e pakeng tsa Naledi le Tsietsi e ne e bakwa ke eng? (2)
- 21.6 Kgohlano e iponahatsang tshwantshisong ena e qholoditswe ke eng? (2)
- 21.7 Hlalosa tomatso e iponahatsang setswalleng sa Naledi le Seipati. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

(Naledi o fihla ha Seipati. O shebahala a sa thaba ho hang athe Seipati yena o bonahala a le maoto a oka ditlhabela.)

NALEDI:	Ke eng eka ke fihla ho wena ka nako e mpe tjee na, mmannyeo?	
SEIPATI:	Ee, le jwale o batlile o mphumana ke le siyo, ngwaneso. Ke kgutlile haufi le ditekesi ka baka la ho lebala tjelete ya ho ya toropong.	5
NALEDI:	Ha ke tsebe ke etse jwang jwale ha e le mona o bolela hore o mathuleng a ho ya toropong.	
SEIPATI:	Naledi ngwaneso, ha ke a bo hlotha ho hang bosiung bona bo fetileng. Ke tjho le mmele wa ka o opa hohle mona. Ha ke tsebe hore molato keng.	10
NALEDI:	Ka mantswe a mang ha o ye mosebetsing. O ya ngakeng?	
SEIPATI:	Jwalo ka ha ke se ke boletse, ngwaneso.	
NALEDI:	<i>(Eka o a sare/wa.)</i> Na jwale o tla kgona ho nthusa bothateng bona boo ke leng ho bona, mmannyeo?	
SEIPATI:	Ha ke tsebe hore ke tla kgona ho o thusa kapa jwang, mosadi, hoba ke maoto ke oka ditlhabela, mme nako le yona e se e mpehile merebele ha bohloko feela.	15

- 21.8 Sekaseka kamoo tlholo dingolweng e hlahellang kateng tshwantshisong ena. (2)
- 21.9 Hlalosa phetoho e bileng ho Tsietsi kamora ho lelekwa mosebetsing. (2)
- 21.10 Diketsahalo tsa tshwantshiso ee di etsahalla sebakeng sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.11 Mmabatho ke mofuta ofe wa sebakadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.12 Ebe ke ketsahalo efe e tlisang maemo a tsitsipano tshwantshisong ena? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.13 Dumellana kapa o hanane le polelo ena e reng; 'Naledi ha a na botsitso ke lehlaka le pheulwang ke moya' o ipapisitse le diketsahalo tsa tshwantshiso. (3)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80